

ELÄINTUTKIMUSPÄIVÄT 2014

Kommunikaatio ja kokemus

10. – 11. 4. 2013

Helsingin yliopiston päärakennus (salit 6, 10, 12)

OHJELMA JA ABSTRAKTIKOOSTE

Yhteiskunnallisen ja kulttuurisen eläintutkimuksen seura ry
Suomen soveltavan etologian seura ry

TORSTAI

Ilmoittautuminen 10.30 – 11.00 (Helsingin yliopiston päärakennus, sali 10)

11.00 Avaussanat (sali 10)

11.15 – 12.15 KEYNOTE. Juha Hiedanpää: Semioottinen susi (sali 10)

Lounastauko 60 min.

13.15 – 14.45 TYÖRYHMÄT 1 & 2

Työryhmä 1 (sali 10)

13.15 – 13.45 Nora Schuurman: Hevoskauppa ja fronesis: Kauppiaan rooli hevosen ja ostajan kohtaamisessa

13.45 – 14.15 Matti Mahlamäki, Hannele Palukka: Maaseutu hevosityhteisön identiteetin rakentamisen välineenä

14.15 – 14.45 Pauliina Raento: Hevostarinat voimavarana

Työryhmä 2 (sali 12)

13.15 – 13.45 Tua Korhonen: Antiikin käsityksiä eläinten kielestä ja kommunikoimisesta eläinten kanssa

13.45 – 14.15 Kreetta Ranki: Eläimet ja kieli varhaismodernissa filosofiassa

14.15 – 14.45 Outimajja Hakala: Taiteilijan tapoja kohdata eläin teoksessaan

Kahvitauko 30 min.

15.15 – 16.45 TYÖRYHMÄT 3 & 4

Työryhmä 3 (sali 10)

15.15 – 15.45 Heidi Brisk et al.: Omistajan ja hänen koiransa välinen vuorovaikutus eläinavusteisen toiminnan aikana

15.45 – 16.15 Erika Ruonakoski: Tuleminen ja projekti koiraharrastuksissa: Yhteisen suuntautumisen ilmeneminen ja rajat

16.15 – 16.45 Tuija Kokkonen: Koirien ja kasvien kanssa keskustelemisestä

Työryhmä 4 (sali 12)

15.15 – 15.45 Jopi Nyman: Faneja Varsanjalassa

15.45 – 16.15 Livia Hekanaho: Kuka saa puhua kissan puolesta: kamppailu kissojen oikeuksista sosiaalisessa mediassa

16.15 – 16.45 Pinja Mustajoki: Ääneen sanottua, kuvin kerrottua. Eläimistä puhuminen dokumenttielokuvassa.

17.00 – 18.00 KEYNOTE. Katariina Numminen: Esitys ja eläintarha (sali 10)

19.00 YKES:n vuosikokous (Ravintola Sunn, Aleksanterinkatu 26, 2. krs.)

20.00 Illanvietto (Ravintola Sunn, Aleksanterinkatu 26, 2. krs.)

PERJANTAI

9.15 – 10.45 TYÖRYHMÄT 5 & 6

Työryhmä 5 (sali 6)

9.15 – 9.45 Lilli Frondelius et al.: Subjektiiivisen luonnearvion yhteys sykevälivaihteluun lypsylehmillä

9.45 – 10.15 Hannu T. Korhonen: Kommunikointi ja hyvä toimintatapa minkin lopetuksessa

10.15 – 10.45 Matti Mäkelä: Havaintoja ylämaankarjan ja ihmisen välisestä viestinnästä

Työryhmä 6 (sali 12)

9.15 – 9.45 Janna Kantola: Kauhukirjallisuuden tappajaeläimet

9.45 – 10.15 Sari Salin: Jäniksen vuoksi, eli mitä jänis tekee Vataselle Arto Paasilinnan romaanissa *Jäniksen vuosi*

10.15 – 10.45 Erika Laamanen: Animaalinen ihminen: Eläinkuvasto Lauri Viidan runoudessa

Kahvitauko 30 min.

11.15 – 12.45 TYÖRYHMÄT 7 & 8

Työryhmä 7 (sali 6)

11.15 – 11.45 Tarja Koistinen. Eläinten käyttäytymistarpeiden mittaamiseen käytetyistä menetelmistä

11.45 – 12.15 Ingela Wikman et al.: Lihatuottajien käsitykset naudan kivusta

12.15 – 12.45 Sami Torssonen: Hyvinvoinnin tuotteistaminen ja simulaatio

Työryhmä 8 (sali 12)

11.15 – 11.45 Lea Laitinen: Hän vai se? Pronominien käyttö eläimistä

11.45 – 12.15 Taija Kaarlenkaski: Lehmä luonnon ja kulttuurin rajalla.

Karjanhoidon eläin- ja ympäristösuhteita 1800–1900-l vaihteen

Suomessa 12.15 – 12.45 Ella Vihelmaa: Lajienvälisen kääntämisen eri merkitykset

Lounastauko 60 min.

13.45 – 14.45 KEYNOTE. Satu Raussi: Uudistettavasta eläinsuojelulaista (sali 12)

15.00 – 16.00 PUHEENVUORO. Sirpa Pietikäinen: Eläinten hyvinvointi EU:n perussopimusten näkökulmasta (sali 12)

16.00 – 16.10 Päivien päätös

Keynote-esitelmät

Semioottinen susi

Juha Hiedanpää, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos

Tarkastelen esityksessäni suden monia merkityksiä. Tarkoitukseni on pohtia sitä iänikuista ongelmaa, miksi suden kanssa eläminen on niin hankalaa. Esitykseni ammentaa menneestä, mutta erityisen huomion kohdistan tähän hetkeen. Yritän ymmärtää nykyistä tilannetta, jossa hallinto reagoi hyvin susikriittiseen kansalaispaineeseen ja tutkimus yrittää tarjota tieteellistä neuvoa ongelmien ratkaisemiseksi. Tarkastelen susitilannetta eteläisessä Suomessa. Lähestymistapani nojaa yhdysvaltalaisen pragmatisti Charles S. Peircen (1839–1914) semiotiikkaan ja sen perustana olevaan tavan käsitteeseen. Yksi johtopäätökseni on, että niin kauan kun suden läsnäoloon reagoidaan eikä sen sijaan aktiivisesti muokata suden ja ihmisen toimintatapoja ja ympäristöä molempien edun mukaiseksi, yhteiselolle ei ole edellytyksiä. Sudelta ei onnistu pysyä villinä ihmis-ympäristön ulkopuolella, erämaassa, vaan se tunkeutuu väkisin ihmisen tapojen tilaan. Samalla suden väistämätön uusi läsnäolo murtaa nykyihmisen totunnaisia ajattelutapoja esimerkiksi luonnon ja kulttuurin, uskomuksen ja tekemisen, oikeuden ja oikeudettomuuden väliltä. Ennen kaikkea susi saattaa läsnäolollaan opettaa, kuinka tärkeää inhimillisen hyvinvoinnin kannalta on päästää agraarinen biodiversiteetti takaisin iholle.

Juha Hiedanpää on erikoistutkija Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksessa (RKTL) ja luonnonvarapolitiikan dosentti Itä-Suomen yliopistossa. RKTL:ssä hän vetää susipolitiikan toimivuuden edellytyksiä tutkivaa ja kehittävää Akatemiahanketta (<http://jitpa-project.blogspot.fi/>). Hän on vetää myös Suomen tiimiä seitsemännen puiteohjelman rahoittamassa biodiversiteetin ja ekosysteemipalveluiden suojeluinstrumentteja ja -aloitteita tutkivassa BIOMOT-hankkeessa (<http://www.biomotivation.eu/>). Molemmat hankkeet käynnistivät 2011 ja päättyivät 2015.

* * *

Esitys ja eläintarha

Katariina Numminen, Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu

Katariina Numminen on dramaturgi-ohjaaja sekä dramaturgian ja draaman kirjoittamisen professori Teatterikorkeakoulussa.

* * *

Uudistettavasta eläinsuojelulaista

Satu Raussi, Eläinten hyvinvointikeskus (EHK)

Suomen eläinsuojelulakia uudistetaan parhaillaan. Lakiuudistukseen liittyy monia toiveita ja odotuksia. Voimassa olevassa hallitusohjelmassa eläinsuojelulainsäädäntöä luvataan uudistaa eläinten hyvinvoinnin tilan parantamiseksi ja asiaa koskevan sääntelyn selkeyttämiseksi.

Lakia uudistavat työ- ja ohjausryhmä, joista ohjausryhmän tulee linjata työryhmän työtä. Virkamiesvalmisteluun on eläinten hyvinvoinnin neuvottelukuntien taholta toivottu lisää resursseja, sillä lakiuudistus on suuri työ.

Maa- ja metsätalousministeriö on teettänyt ja teettää ulkopuolisilla selvityksiä uudistustyön tueksi. Lisäksi toivotaan erityisesti eläinalan järjestöiltä, muilta sidosryhmiltä ja kansalaisilta aktiivista osallistumista lakiuudistuksen tekoon.

Tähän mennessä eläinten hyvinvoinnin edistämistä on esitetty uudistettavan lain tarkoituksiksi. Hyvinvoinnin edistämisen lisäksi lain tarkoituksiksi on esitetty eläimen itseisarvoon perustuvaa eläimen kunnioituksen lisäämistä. Mitä eläimen hyvinvoinnilla ja eläimen kunnioituksella laissa tarkoitetaan, tulee määritellä niin selkeästi, että hyvinvoinnin edistäminen on toteutettavissa kaikissa lakia alemmissa säädöksissä. Kiperiä kysymyksiä lakiuudistuksessa ovat esimerkiksi eläinjalostus, eläinlajien tasapuolinen kohtelu säädöksissä, uskonnollisista syistä tehtävä teurastus sekä seura- ja harrastuseläintoimintaan kajoaminen kuten eläinten rekisteröintiin velvoittaminen ja positiivi- tai negatiivilistat, jotka rajoittaisivat sallittujen lemmikkieläinlajien määrää.

Lakiuudistuksessa on monia kommunikaation ongelmia ja iso osa näistä liittyy ihmisten eläintiedon ja eläinkokemuksen puutteisiin. Miten saada kansalaiset osallistumaan eläinten hyvinvoinnin sääntelyn tekoon, kun mielipiteitä riittää, mutta objektiiviset tiedot eläimistä ja kokemus eläinten kanssa toimimisesta ovat vajavaiset. Kansalaisten on esimerkiksi vaikea kommunikoida sian tai broilerin kanssa, sillä tiloihin, missä nämä syötäväksi kasvatettavat eläimet kasvatetaan, ei ole pääsyä. Onnistunut eläintiedon välittäminen ja ihmisten eläinkokemusten lisääminen ovat avainasemassa myös eläinsuojelulain uudistuksessa.

Satu Raussi on eläinten hyvinvoinnin tutkimuskeskuksen tutkija (HY) ja Eläinten hyvinvointikeskuksen johtaja. Hän kuuluu eläinsuojelulain uudistamishankkeen ohjausryhmään.

Puheenvuoro

Eläinten hyvinvointi EU:n perussopimusten näkökulmasta

Sirpa Pietikäinen, europarlamentaarikko

Vuonna 2009 voimaan tullut Lissabonin sopimus tunnusti ensimmäistä kertaa varsinaisissa EU-sopimuksissa eläimet tuntevina olentoina. Sopimuksen 13. artikla linjaa, että tämä näkökulma on otettava huomioon kaikkea EU-politiikkaa laadittaessa.

Viisi vuotta myöhemmin 13. artiklan synnyttämä into on hiipunut. Eläinten hyvinvoinnin toissijaisuus on yhä vallitsevaa, kun tehdään lainsäädäntöä joka liittyy olennaisesti eläinten hyvinvointiin. Maataloustuissa ei ole edelleenkaan riittävästi kannustimia eläinten hyvinvoinnin parantamiseen; Kloonaus elintarviketuotannossa etenee suurten elintarvikevalmistajien ehdoilla; Eläinkokeiden kieltä kosmetiikassa sisältää yhä sudenkuoppia, jotka mahdollistavat niiden käytön.

Tämä siitakin huolimatta, että mielipidetutkimuksesta toiseen EU-kansalaiset ovat huolissaan eläinten hyvinvoinnista. He eivät halua kloonauksia elintarviketuotantoon. He toivovat elintarvikkeiden kylkeen merkintään siitä, missä oloissa se on tuotettu.

EU-lainsäädäntö eläinten hyvinvoinnista on hajanaista. Lainsäädännön piiriin kuuluvat esimerkiksi teuraseläinten kuljetukset, sirkuseläinten olot, eläinkokeet, porsivien emakoiden häkkikoot tai munivien kanojen tuotantotavan merkintä. Kovan lainsäädännön ulkopuolella ovat esimerkiksi lemmikit ja maitokarja.

Seuraava suunniteltu askel EU-tasolla onkin puitedirektiivin luominen eläinten hyvinvoinnista. Se kattaisi kaikki eläinlajit ja toisi siten kaivattua lain suojaa monille eläinryhmille. Romanian koirien kohtelusta huolestuneille kansalaisille ei enää riittäisi vastaus ”Tämä ei kuulu EU:n toimivaltaan”. Lemmikkien hyvinvoinnin kannalta puitelaila olisikin erityisen suuri vaikutus, sillä ne ovat tällä hetkellä täysin EU-suojan ulkopuolella.

Toisaalta on oltu huolissaan siitä, että puitelain luominen toisi alas joitain tällä hetkellä korkealla olevia eläinsuojelustandardeja, kun pyritään luomaan yhtenäistä minimitasoa. On tärkeää varmistaa, että tuleva puitelaki on minimiharmonisaatiota, eli että jäsenvaltiot voivat luoda sitä tiukempaa lainsäädäntöä.

Työryhmä 1

Hevoskauppa ja fronesis: Kauppiaan rooli hevosen ja ostajan kohtaamisessa

Nora Schuurman, Itä-Suomen yliopisto

nora.schuurman@uef.fi

Hevosten pidossa on edelleen keskeistä hevosen käyttö eri tarkoituksiin, ja tästä syystä se mielletään usein tuotteen kaltaisena eläimenä. Koska se on myös verrattain pitkäikäinen, se saatetaan ostaa ja myydä eteenpäin useita kertoja elämänsä aikana. Hevoskauppa ei siten ole uusi ilmiö, mutta uutta siinä ovat hevosen omistamiseen liittyvät avoimen emotionaaliset merkitykset. Myös hevoskauppiat kohtaavat tavalla tai toisella eläinten hyvinvointia koskettavat eettiset kysymykset sekä ihmisen ja eläimen väliseen emotionaaliseen suhteeseen liitetyt odotukset. Näitä ulottuvuuksia eläinkaupasta ei ole juurikaan tutkittu, kun päähuomio on ollut eläinten tuotteistamiseen liittyvissä välineellisissä arvoissa.

Tarkastelen tässä esityksessä sitä, millaisia merkityksiä hevoskauppiat liittävät ostajan ja hevosen ensimmäiseen kohtaamiseen. Keskeinen kysymys on, miten ja millä perusteella kauppiat arvioivat, voiko hevosen ja ostajan välille syntyä sellainen emotionaalinen suhde, joka voisi taata myös hevosen hyvinvoinnin. Huomio kohdistuu myös hiljaiseen tietoon, jota hevoskauppiat muodostavat myymistään hevosista, sekä siihen, miten kauppiat tätä tietoa hyödyntämällä saattavat yhteen ostajat ja hevoset. Tarkastelen hevoskauppioiden toimintaa Aristoteleen fronesis-käsitteen ja Donna Harawayn kohtaamisarvon käsitteen avulla. Fronesis tarkoittaa ”käytännöllistä viisautta”, arvojen yhdistämistä käytännön toimintaan. Kohtaamisarvolla puolestaan mitataan eläinyksilön potentiaalia emotionaalisen suhteen osapuolena: eläimellä, jolla on ihmisen kanssa hyvä suhde, on korkea kohtaamisarvo.

Tutkimuksen aineisto koostuu kymmenestä hevoskauppiaille suunnatusta teemahaastattelusta, jotka on tehty Etelä-Suomessa vuonna 2012. Analyysin perusteella hevoskauppioiden pyrkimykset suojella hevosiaan ”vääränlaisilta” ostajilta voidaan tulkita froneettiseksi toiminnaksi, jonka tavoitteena on hevosten hyvinvoinnin turvaaminen. Keskeisenä osana tätä toimintaa hevoskauppiat pyrkivät määrittelemään sekä hevosten että ostajien kohtaamisarvon. Tutkimus myös osoittaa, että välineellinen ja emotionaalinen suhtautuminen eläimiin eivät välttämättä sulje toisiaan pois käytännön tilanteissa.

Maaseutu hevosityhteisön identiteetin rakentamisen välineenä

Matti Mahlamäki, YTM

Viestinnän, median ja teatterin yksikkö, Tampereen yliopisto

Hannele Palukka, YTT

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, Tampereen yliopisto

Hannele.Palukka@uta.fi

Esityksessä tarkastellaan miten hevostalouden harjoittajat tukeutuvat maaseutuun ja sen arvomaa-ilmaan rakentaessaan hevosityhteisön identiteettiä. Esitys perustuu artikkeliin *Maaseutu, raviurheilu ja rahapelaaminen. Miten maasentua käytetään puheen tulkinnallisena voimavarana?* (Palukka, Auvinen & Mahlamäki 2014). Artikkelin aineisto koostuu yhteensä 25 ravihevosten kasvattajien ja valmentajien yksilö- ja ryhmähaastattelusta, jotka toteutettiin vuosina 2011 ja 2013. Aineiston ana-lyysi osoittaa, että hevosityhteisö on jakaantunut identiteetiltään kahteen ryhmään: perinteitä kunni-oittaviin hevosmiehiin ja markkinatalouteen tukeutuviin peli- ja viihdealan ammattilaisiin. Vaikka ravihevosten kasvatusta onkin pääosin muuttunut maanviljelijöiden harrastukseksi rahavaltaiseksi ja teknologiaa hyödyntäväksi jalostustoiminnaksi, hevosityhteisölle ei ole muodostunut yhteistä näkemystä raviurheilun perimmäisestä tarkoituksesta. Kun sen tarkoitus on yksille toimia kansainvälisen viihdeteollisuuden areenana, toisille se on yhä keino mahdollistaa hevosityhteisön elämäntapaa ja sen harjoittamaa, osin perinteisiin sitoutunutta jalostustoimintaa.

Hevostalouden harjoittajat jäsentävät raviurheilua ja siihen kytkeytyvää rahapelaamista tukeutu-malla kolmeen puhetapaan, jotka on nimetty vastuun, elämyksellisyyden ja kehittämisen puheta-voiksi. Jokainen puhetapa asettuu omaan kontekstiinsa: vastuupuhe hevosityhteisön, elämykselli-syyspuhe raviyleisön ja kehittämispuhe ravi-instituutioiden näkökulmaan. Vastuun puhetavassa rahapelaaminen näyttäytyy raviurheilulle alisteisena, sitä tukevana toimintana: rahapelaamisen kautta saatavat tuotot mahdollistavat hevostalouden harjoittamisen sekä hevosityhteisön maaseutumaisen elämäntavan. Elämyksellisyyden puhetavassa raviurheilu ja rahapelaaminen näyttäytyvät puolestaan toisiaan täydentävinä toimintoina: kumpaakaan ei voisi harjoittaa ilman toista. Kehittä-misen puhetavassa raviurheilu asettuu alisteiseen asemaan suhteessa rahapelaamiselle: raviur-heilun tehtävänä on tarjota kansainväliselle peli- ja viihdeteollisuudelle toimintaedellytykset ja -puitteet.

Erilaiset puhetavat voi tulkita ajallisten siirtymien heijastumaksi maatalousvaltaisesta Suomesta jälkiteollistuneeseen ja globalisoituneeseen eurooppalaiseen Suomeen. Tällöin hevosen ja hevos-talouden funktio näyttäytyy muutoksena hevostyöstä ja työhevosesta urheilu- ja viihdehevosen kautta lopulta rahasta pelaamisen kohteeksi. Hevostalouden harjoittajien käyttämien vastuun, elämyksellisyyden ja kehittämisen puhetapojen avulla ei pelkästään jäsennetä raviurheilua, rahape-laamista ja niiden suhdetta, vaan puhetavat toimivat myös hevostalouden harjoittajien, hevosityhteisön identiteetin rakentamisen välineinä.

Avainsanat: hevostalous, hevosityteistö, maaseutu, rahapelaaminen, raviurheilu, sosiologinen kulttuurintutkimus

* * *

Hevostarinat voimavarana

Pauliina Raento, Helsingin yliopisto
pauliina.raento@helsinki.fi

Esitelmässä jäsennetään suomalaisen hevosalan rikasta tarina- ja muistelukulttuuria erittelemällä hevosiin liittyvien tarinoiden kokemuksellista perustaa ja merkityksiä. Erityistä huomiota kiinnitetään yhtäältä tarinoiden rooliin hevosihmisten identiteetin ja yhteisöllisyyden rakentajana. Toisaalta tarkastellaan tarinoiden kasvavaa taloudellista ja viestinnällistä merkitystä länsimaisen kulutuskulttuurin ja vapaa-ajan käyttäytymisen muutoksen asetelmissa. Esitelmä perustuu Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansanrunousarkiston Hevostarinat-kirjoituskeruun (2003) osuuksiin, joissa käsitellään työhevosmuistoja, agraarikulttuurin muutosta ja raviurheilua. Kirjallista muistitietoaineistoa tukevat omakohtaiset etnografiset havainnot ja kokemukset suomalaisesta raviurheilusta ja työhevuskulttuurista. Tarkastelussa tärkeitä käsitteitä ovat kokemus, muisti, identiteetti ja tuotteistaminen. Niiden perusteella tarinallisuus näyttäytyy voimavarana sekä hevosväen sisäisen yhteisöllisyyden rakentamisen että hevosalan kehittämisen ja markkinoinnin näkökulmista. Lisäksi SKS:n hevostarinat ovat voimavara suomalaisille eläintutkijoille, koska ainutkertainen, kansallisen alkuperäisrodun historiaa painottava kirjallinen muistitietoaineisto lisää tutkimuksen kansainvälistä kiinnostavuutta. Tulokset korostavat tieteellisen tutkimuksen soveltamismahdollisuuksia ja suomalaisen eläintutkimuksen kansainvälistä kilpailukykyä. Ne myös haastavat tutkijoita pohtimaan eläimiin liittyvää kokemuksellisuutta, käsitteellistämistä ja tieteellistä viestintää entistä

laajemmasta näkökulmasta.

Pauliina Raento on kulttuurimaantieteen professori Helsingin yliopistossa ja tallimestarioppilas Hevosopistossa Ypäjäällä. Esitelmä liittyy hänen Hevonen Suomessa: yhteiskunta, kieli ja kulttuuri -tutkimushankkeeseensa, jota rahoittaa Koneen säätiö. www.helsinki.fi/geo/staff/raento/

Työryhmä 2

Antiikin käsityksiä eläinten kielestä ja kommunikoimisesta eläinten kanssa

Tua Korhonen, kreikan kirjallisuuden dosentti, Helsingin yliopisto
tua.korhonen@helsinki.fi

Esitelmän aiheena ovat antiikin käsitykset ihmisten ja toislaisten kommunikaatiosta. Esittelen kahta antiikin aikaista metsästyskoiran kasvatusopasta, joissa on neuvoja sekä verbaaliseen että non-verbaaliseen viestintään ihmisen ja koiran välillä, mutta myös antiikin filosofien näkemyksiä eläinten kielestä sekä eläinten ja ihmisten kielten erosta, joilla on todennäköisesti ollut vaikutusta länsimaiseen ajatteluun.

Antiikin Kreikan mytologiassa on useita myyttejä, jotka kertovat tapauksista, jossa henkilö saa lahjaksi kyvyn ymmärtää eläinten kieltä. Tätä erikoiskykyä voitiin käyttää tai olla käyttämättä eläinten hallitsemiseen. Eläimillä samoin kuin jumalilla arveltiin olevan oma kielensä, joka poikkesi ihmisten kielistä. Toisaalta Aisopoksen faabeleina tunnetuissa tarinoissa ihmisten ja toislaisten eläinten välinen kommunikaatio nähdään ongelmattomana.

Filosofisessa traditiossa pyrittiin määrittelemään tarkemmin ero ihmisen ja muitten eläinten kielten välille. Historioitsija Ksenofonin teoksessa *Muistelmia Sokrateesta* Sokrates määritteli ihmiskielen eroavan eläinten kielistä siksi, että ihmiskielellä pystyy "artikuloimaan" eli liittämään asioita yhteen (kreikan verbi *arthroun* tarkoittaa 'liittää yhteen'). Aristoteleen mielestä juuri tämän kyvyn puuttuminen johti siihen, ettei toislaisten eläimillä ollut vastaavia henkisiä kykyjä kuin ihmisellä. Stoalaiset olivat samoilla linjoilla ja korostivat syntaksin merkitystä: eläinten kielistä puuttui lauseoppi tyystin. Skeptikko Sextos Empirikos (n. 160–210) totesi kuitenkin, että "ei ole epätodennäköistä, etteivätkö eläimet keskustele keskenään ja me emme vain ymmärrä niitä."

* * *

Eläimet ja kieli varhaismodernissa filosofiassa

Kreetta Ranki, Turun yliopisto

krmara@utu.fi

Kysymys toislaajisten eläinten¹ mentaalista kyvyistä ja eläinten ja ihmisen välisestä kognitiivisesta erosta oli varhaismodernissa filosofiassa vilkkaan keskustelun kohde (vastedes viittaa toislaajisiin eläimiin pelkästään sanalla 'eläimet' tuodakseni selkeämmin esiin tässä esitelmässä keskeisen vastakkainasettelun ihmisen ja eläinten välillä). Silloin kiinnostuksen kohteena oli erityisesti fakulteettipsykologiaa, jossa tarkastellaan, minkälaisia kykyjä ihmismielessä on. Samalla on luontevaa pohtia myös eläinten mielen kykyjä. Käsitteellisten kykyjen ja kielen nähtiin tuolloin antavan ihmiselle erityisaseman luomakunnassa. Tarkastelen esityksessäni René Descartesin, Immanuel Kantin ja David Humen esittämiä argumentteja sille, miksi tämä kyky puuttuu eläimiltä.

Descartesin substanssidualismissa ihminen koostuu kahdesta substanssista, ulotteisesta ruumiista ja aineettomasta, ajattelevasta mielestä. Eläimillä ei hänen mukaansa ole mieltä eivätkä ne siis ajattele. Ajattelevaa mieltä ei kuitenkaan voida suoraan havaita. Keskeisin sen ilmenemistapa on kieli. Tarkastelen Descartesin argumentteja sille, miksi vaikkapa puhuva papukaija ei hänen mielestään käytä kieltä. Kant puolestaan piti välttämättömänä sitä, että eläimillä on mieli, joka kuitenkin eroaa olennaisesti ihmisten mielistä siinä, että eläinten mieli on rajoittunut pelkkään aistimellisuuteen kun taas ihmisillä on lisäksi ymmärrys ja järki, jotka tekevät käsitteellisen ajattelun ja kielen mahdolliseksi. Hume puolestaan suhtautui eläinten kognitiivisiin kykyihin vielä Kantiakin suopeammin, mutta hänenkään mielestä eläimet eivät kuitenkaan kykene käsitteelliseen kommunikaatioon eikä niillä ole kieltä.

Eläinten mentaalisten kykyjen tarkastelu on läheisessä yhteydessä kysymyksiin eläinten ymmärryksestä ja eläinten ja ihmisten välisen kommunikaation mahdollisuudesta. Jos eläinten kognitiiviset kyvyt oletetaan edellä mainittujen teorioiden mukaisiksi, miten selitetään ihmisten ja eläinten välinen kommunikointi, jota kiistatta tapahtuu? Pohdin kunkin filosofin kohdalla myös tätä kysymystä.

* * *

Taiteilijan tapoja kohdata eläin teoksessaan

Outimaija Hakala

outimaija@gmail.com

Eläintaiteesta kirjoittamisen diskurssi on tuore ilmiö, jossa näkyy myös muutosta esimerkiksi taidepuheessa. Eläinten käyttämisen tapojen rinnalla on ryhdytty pohtimaan, onko meillä keinoja lopettaa eläinten esineellistävä käyttäminen taiteessa. Argumentit myötäilevät yleistä keskustelua eläinten moraalisesta arvosta ja käytöstä esimerkiksi ruokana. Eläinten käytöstä kokonaan luopumisen taiteessa voi mielestäni verrata veganismiin. Eläintaiteen kohdalla suurin kysymys kuuluu, onko eläinten kaikenlainen käyttö taiteessa turhaa hyväksikäyttöä? Jos eläimen käytöstä ei luovuta taiteen parissa täysin, niin mikä voidaan laskea niiden tarpeelliseksi ja välttämättömäksi käytöksi? Taiteilijan suhde eläimeen on aina jossain määrin välineellinen, koska eläin on taiteilijalle materiaalia, josta hän valmistaa teoksen. Esihistoriallisesta taiteesta lähtien eläin on kuulunut ihmisen tekemien teosten materiaaliksi ja aiheeksi. Taiteellisen kiinnostuksen kohteeksi eläimet nousevat erityisesti silloin, kun eläinkuva on toiminut luonnollista eläintä merkityksellisempänä symbolin kantajana. Monet ihmisten asettamista kysymyksistä ovat samoja kuin tuhansia vuosia sitten – tietysti käsityksemme maailmasta ja sen olennoista, esimerkiksi eläinkuva, on muuttunut kulttuurin mukana. Eläinten kannalta taidemaailman suurin muutos on tapahtunut suhteessa taiteen vaikutuksen kasvamiseen osana eläimen elämää: niin kuin kaikkialla teollisuudessa, myös taiteen parissa eläintä käytetään nykyään laajemmin ja sen elämään konkreettisemmin puuttumalla. Taiteessa tämä tapahtui, kun eläin sen kuvaamisen sijaan tuotiin fyysisenä olentona osaksi taidetta.

Olen kiinnostunut tavoista, joilla taiteilija suhtautuu eläimeen. Merkitseekö eläin taiteilijalle lopulta vain materiaa, josta työstää teos? Voiko taiteilijan suhde eläimeen olla muuta kuin välineellinen? Vaikka taide ei antaisi eläimelle itseisarvoa elävänä olentona jonka päämäärä on elää ja toteuttaa itseään, ilmenee välineellisen arvon rinnalla taiteilijan intentioista riippuen jopa kumppanuutta eläimen kanssa korostavia piirteitä. Puheenvuoroni kuvaa näitä erilaisia tapoja, joita ovat muun muassa eläin ihmisen- tai luonnonkuvana sekä eläimen ottaminen osaksi aktivismia.

Työryhmä 3

Omistajan ja hänen koiransa välinen vuorovaikutus eläinavusteisen toiminnan aikana

Heidi Brisk^{1*}, Karen Thodberg², Iben Meyer¹ and Helle Halkjær Kristensen¹

¹University of Copenhagen, Department of Large Animal Sciences, Grønnegårdsvej 8, 1870 Frederiksberg C, Denmark.

²University of Aarhus, Department of Animal Science, Blichers Allé 20, 8830 Tjele, Denmark.

hmbrisk@gmail.com

Tutkimuksen tavoitteena oli tutkia koiran omistajien arvioita koiran käyttäytymisestä ja koiran tunteista eläinavusteisen toiminnan aikana.

Tutkimus suoritettiin siten että 11 koira videokuvattiin kymmenen minuuttia eläinavusteisen toiminnan aikana vanhainkodeissa sekä palvelutaloissa Suomessa. Koirien omistajat arvioivat koiriensa käyttäytymistä ja koirien tunteita tuon kymmenen minuutin aikana, sekä dokumentoivat ne kyselylomakkeille heti kuvauksen loputtua. Tutkimuksessa käytettiin kaikkiaan 38 videota ja kyselylomaketta, ja Spearman korrelaatiota käytettiin selvittämään tutkittavien suhteiden voimakkuus.

Ensimmäiseksi vertailtiin omistajien arviointeja koirien käyttäytymisestä suhteessa videolta mitattuihin koirien käyttäytymisiin. Arvioista seuraavat käyttäytymiset olivat yhdenmukaisia mittauksen kanssa: haukottelu, läähättäminen, hännän heilutus, seisominen, istuminen ja makaaminen ($R_s > 0.55$ ja $P < 0.001$ kaikille käyttäytymisille). Toiseksi, koirien käyttäytymistä videolta ja omistajien arviointeja koirien tunteista vertailtiin toisiinsa. Hännän heilutus, seisominen ja aktiivisuus liittyivät positiivisiin tunteisiin ($R_s > 0.40$, $P < 0.05$), kun taas istuminen liittyi negatiivisiin tunteisiin ($R_s > 0.42$, $P < 0.05$). Kolmanneksi, omistajien arviointeja koirien käyttäytymisestä ja omistajien arviointeja koirien tunteista verrattiin toisiinsa. Läähättäminen, hännän heilutus, lähestyminen, ja lähikontakti liittyivät positiivisiin tunteisiin ($R_s > 0.41$, $P < 0.05$). Perääntyminen, kuonon nuoleminen, vartalon ravistelu, ja omistajaa katsominen liittyivät negatiivisiin tunteisiin ($R_s > 0.41$, $P < 0.05$).

Kaiken kaikkiaan, omistajat arvioivat parhaiten koiran asentoja, haukottelua ja hännän heilutusta. He myöskin tulkitsivat koiran tunteita pääosin koiran asennoista ja hännän heilutuksesta. Omistajat olivat tietoisia koiran motivaatioista stressi ja huomion hakuun liittyvistä käyttäytymisistä, vaikkakin nämä käyttäytymiset olivat heille vaikeita

havainnoida.

Tutkimuksen tuloksiin perustuen, olisi suositeltavaa että järjestöt jotka tarjoavat eläinavusteista toimintaa ohjaisivat ja välittäisivät tietoa koirien käyttäytymisestä koirien omistajille. Tämä osaltaan edistäisi omistajien ja koirien välistä kommunikaatiota sekä koirien hyvinvointia pitkällä tähtäimellä eläinavusteisen toiminnan aikana.

* * *

***Tuleminen ja projekti* koiraharrastuksissa: Yhteisen suuntautumisen ilmeneminen ja rajat**

Erika Ruonakoski, Helsingin yliopisto
erika.ruonakoski@helsinki.fi

Tutkin kahta filosofista käsitettä, ”tulemista” ja ”projektiä” selvittääkseni ajallisuutta koirien ja ihmisten yhteisessä toiminnassa. Tulemisen kategoria hahmotetaan yleensä suhteessa olemiseen: tuleminen on kehitystä ja muutosta, jonkin tulemista muuksi kuin mitä se on nyt. Fenomenologisessa perinteessä ihmiskuntaa on luonnehdittu ”historialliseksi tulemiseksi”: ihminen kantaa mukanaan menneisyyttä ja suuntautuu kohti tulevaisuutta, asettaen päämääriä ja arvoja. Sitä vastoin jokaisen eläinsukupolven on katsottu toistavan ympäröivän maailmansa lajille tyypillisellä tavalla, vailla tietoista päämäärää tai käsitystä edeltävien sukupolvien historiasta.

Ihmisen suuntautumisen kohti tulevaa katsotaan tapahtuvan *projektien* kautta: juuri projektissaan – olipa se rikastuminen tai maailmanparantaminen – ihminen heittäytyy eteenpäin, ylittää itsensä, ”murtaa olemassaolevan maailman rajat” ja ”luo perustan uudentulevaisuudelle”, kuten Simone de Beauvoir on asiaa luonnehtinut. Beauvoirin mukaan eläinten aktiviteetteihin ei liity mitään projektia, ei pyrkimystä muuttaa olevaa.

Nykyisen yhteiskunnallis-humanistisen eläintutkimuksen näkökulmasta tämä ajatusmalli vaikuttaa kuitenkin tarkoitushakuisen dualistiselta. Donna Haraway on korostanut ihmisen ja tämän kumppanilajien yhteistä kulttuuris-biologista, vuorovaikutteista kehitystä termillä *becoming-with-animals*. Hän on myös haastanut ajatuksen staattisesta eläimyydestä kuvauksillaan agilitystä, koirien esteratakilpailusta, jossa kaksi lajia toimii hedelmällisellä tavalla yhdessä.

Harawayn esittämä haaste on tärkeä, mutta kysymys siitä, mikä koirien

käyttäytymisessä tarkkaan ottaen johtaa kysymään uudelleen niiden ajallisuuden luonnetta, on jäänyt vaille systemaattista käsittelyä. Pyrin vastaamaan tähän kysymykseen ja selvitän lisäksi, onko agilityn kaltaisissa käytännöissä mahdollista puhua koiran ja ihmisen yhteisestä projektista vai ainoastaan yhteisestä suuntautumisesta kohti iloa tuottavaa toimintaa. Olennaiseksi osoittautuu kuvata koiran kommunikaatiopyrkimyksiä sortumatta ihmisen ja koiran välisen siteen mystifiointiin. Ruumiinfenomenologinen analyysi paljastaa myös agilityn oppimisprosessin moniulotteisuuden: yhtäältä kyse on herkistymisestä eri lajia edustavan kumppanin kehollisille vihjeille, mutta yhtä tärkeää ihmisen on oppia tiedostamaan omien liikkeiden, vokaalisten ilmausten ja viretilojen merkityksiä toisen näkökulmasta. Tässä mielessä koiran ja ihmisen muodostama yksikkö todella ”murtaa olemassaolevan maailman rajat”: ei luomalla uusia teknisiä välineitä vaan löytämällä yhteyden radikaalisti erilaiseen tapaan kokea.

* * *

Koirien ja kasvien kanssa keskustelemisesta

Tuija Kokkonen, Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu

Tuija.Kokkonen@teak.fi

Tarkastelen ihmisten kommunikaatiota toisten eläinten ja kasvien kanssa esitystaiteen taiteellisen tutkimuksen kontekstissa. Lähtökohtanani on ajatus esityksestä lajienvälisenä kollektiivina. Tässä esitelmässä pohdin ihmisten ja ei-inhimillisten toimijoiden välisen keskustelun ehtoja ja merkitystä ihmiselle. Pohdin mitä esitykselle/meille tapahtuu, jos otamme vakavasti sekä ei-ihmisten tarjoamat vastaukset että yhteisen työskentelyn edellyttämän ja avaaman eettisen horisontin.

Väitöstutkimuksessani (Teatterikorkeakoulu v. 2006-) ”Esityksen mahdollinen luonto. Suhde ei-inhimilliseen esitystapahtumassa keston ja potentiaalisuuden näkökulmasta.” ja siihen kuuluvassa esityssarjassa *Muistioita ajasta - esityksiä ei-ihmisten kanssa ja ei-ihmisille* tutkin ihmisten suhteita ei-inhimillisiin toimijoihin työskentelemällä konkreettisesti ei-ihmisten kanssa. Viimeisimmissä esityksissäni *Chronopolitics with Dogs and Trees in Stanford* (Stanford 2013) ja *Kronopolitiikkaa koirien ja kasvien kanssa Helsingissä* (Helsinki 2014) tarkastelen, mitä tapahtuu kun luemme kirjoja koirille ja kasveille; mitä tapahtuu kun todistajamme on joku toinen kuin ihminen, joku jolla on toisenlainen ruumis/varsi ja vastaamisen tapa.

Käsittelen lajienvälisen kanssakäymisen ja kommunikaation kysymyksiä suhteessa etenkin Bruno Latourin ja Micheal Callonin toimijaverkkoteoriaan sekä Jacques Derridan eläinteksteihin.

Työryhmä 4

Faneja Varsanjalassa

Jopi Nyman, Itä-Suomen yliopisto
jopi.nyman@uef.fi

Brittiläisen kirjailija Monica Dickensin hevosaiheisiin teoksiin pohjautuvan 1970-luvulla tuotetun *Follyfoot*-televisiosarjan (suom. Ratsutilan nuoret) ympärille on rakentunut jossain määrin yllättävästi kokonainen verkossa toimiva faniyhteisö, joka on muun muassa fanifiktio keinoin tuottanut uusia kulttuurisia esityksiä ihmisen ja eläimen suhteesta ja kommunikaatiosta. Sarja, kuten Dickensin teokset, sijoittuu pohjois-Englannin Yorkshireen, jossa toimii kaltoin kohdeltuja ja vanhoista hevosista huolta pitävä Hevoshoitola Varsajalka. Tarinat tarkastelevat Varsanjalan värikästä henkilökuntaa, heidän suhteitaan sekä eläinsuhteen erilaisia aspekteja. Esitelmässäni tarkastelen follyfoot.org –verkkosivulla julkaistun vuosina 2009–2012 kirjoitetun fanifiktio käsityksiä eläinsuhteesta erityisesti affektiivisessä viitekehyksessä. Ensimmäisessä osassa tarkastelen fanifiktioita niiden lajityypillisessä kontekstissa, jossa korostuvat niiden pyrkimykset tuottaa vaihtoehtoisia tarinoita sarjan henkilöistä, heidän suhteistaan ja laajemmasta tarinamaailmasta. Esitelmäni toisessa osassa tarkastelen fanifiktio representaatiota lajienvälisestä suhteesta, jossa tunteilla on merkittävä rooli. Kiinnitän erityistä huomiota kahteen affektuaalisesti latautuneeseen teemaan, hevosen kuolemaan ja ikääntyvän hevosen kohtaloon. Esitelmäni kontekstualisoi fanifiktio tarjoamat esitykset kulttuurisesti ja osoittaa niiden pohjautuvan nostalgiaan sekä käsityksiin englantilaisuudesta ja sen erityispiirteistä. Havaintojeni mukaan *Follyfoot*-fanifiktiossa ja sen eläinesityksissä korostuvat vaihtoehtoisten ja radikaalien kulttuuristen merkitysten asemasta menneisyydestä voimaansa hakevat kansakunnan, yhteisön ja perinteisen englantilaisen elämäntavan diskurssit.

* * *

Kuka saa puhua kissan puolesta: kamppailu kissojen oikeuksista sosiaalisessa mediassa

Livia Hekanaho, dosentti, Helsingin aikuislukion lehtori

Livia.Hekanaho@welho.com, Livia.Hekanaho@edu.hel.fi

Sosiaalisen median kissakuvien virtaan uppoutuvana kulttuurintutkijana olen kiinnostunut erityisesti kahdesta eettisesti ja poliittisesti haastavasta kansainvälisestä aineistosta, jonka teemat toistuvat myös suomalaisessa keskustelussa. Yhtäältä olen seurannut kampanjointia, joka liittyy kodittomien kissojen aseman parantamiseen (löytökissat ja villiintyneiden kissojen populaatiot). Keskeisiä teemoja ovat esimerkiksi kissojen terveydenhoito, eläinoikeusaktivismi, adoptiot, TNR-toiminta ja siitä käyty keskustelu sekä high kill -vastaanottokotien toiminnan kyseenalaistaminen ja vastustaminen (no kill shelters -toiminta). Saako kissan elämän lopettaa vain koska kissoja on paljon tai turvakodissa ei ole tilaa? Kuka määrittelee löytöeläimen arvon ja missä konteksteissa eläimen oikeuksista neuvotellaan? Kuka saa käyttää ääntään kissojen asemasta ja oikeuksista käydyssä keskustelussa ja minkälaisin argumentein tätä keskustelua käydään?

Toinen huomioni kiinnittänyt ilmiö on sairaiden, vammaisten tai erityistarpeisten kissojen (cats with special needs) oikeuksien ajaminen, jolle Facebook on avannut ennen näkemättömät mahdollisuudet, mutta samalla kyseenalaisetkin markkinat. Sosiaalinen media mahdollistaa tehokkaan tiedottamisen erityistarpeisten, kuten vaikkapa FIV-positiivisten kissojen oikeuksista ja mahdollisuuksista elää hyvää kissanelämää; samalla some mahdollistaa rahankeruun ja huijaukset vieden siten uskottavuutta eläinsuojelutyöltä.

Erityistarpeisten kissojen kohdalla korostuvat eettiset kysymykset: mitkä ovat hyväksyttäviä syitä lopettaa toisen elämä, mikä on eläimen/kissan oikeus hoitoon ja turvattuun elämään sekä mikä oikein on hyvää elämää – tai mikä on erityisesti hyvää elämää kissalle, joka ei pysty ihmisen tavoin ilmaisemaan mielipidettään omasta tilanteestaan? Missä kulkee raja eläinten arvokkuuden puolustamisen ja kenties sellaisen sentimentalisoivan eetoksen välillä, jossa eläintä inhimillistäen kieltäydytään kohtaamasta kysymyksiä kärsimyksestä, sen lopettamisesta ja kissalle hyvästä elämästä? Miten määritellä kissan oikeudet ja kissalle hyvä, ja miten tämä kysymys asettuu osaksi sosiaalisen median kissakuvien tulvaa? Minkälaisin diskurssein neuvottelemme eläimen oikeudesta elämään, oikeuksista ja velvollisuudesta lajityypillisen käyttäytymisen turvaamiseen, eläimen asemasta ihmisen tunteiden ja käsitysten projektiopintana sekä eettis-poliittisen kamppailun päähenkilönä, kohteena ja välineenä?

Ääneen sanottua, kuvin kerrottua. Eläimistä puhuminen dokumenttielokuvassa.

Pinja Mustajoki, Aalto-yliopiston Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu
pinja.mustajoki@aalto.fi

Eläin-ihmissuhteen käsittely dokumenttielokuvan välityksellä on noussut ilmiöksi 2000-luvulla. Millainen väline dokumenttielokuva on eläimistä puhumiseen? Elokuvan esteettinen muoto on luonteeltaan kerroksellinen ja rakennettu. Se, missä järjestyksessä ja rytmissä kuvia esitetään ja millaisten äänten kanssa ne yhdistetään, on harkittua ja ennalta suunniteltua. Audiovisuaalisen kokonaisuuden voima kantaa pitkälle, mutta elokuvalla kommunikointi on yksipuolista.

Esityksessäni käytän esimerkkinä Gabriela Cowperthwaiten palkittua dokumenttielokuvaa *Blackfish* (2013), joka peilaa Tilikum-nimisen miekkavalaan tarinan kautta eläin-ihmissuhteen valta-asetelmia. SeaWorld –elämyspuiston vetonaula Tilikum aiheuttaa ihmishenkien menetyksiä, joiden perimmäisiä syitä pohditaan elokuvassa. Lopullisen kohun saa aikaan Tilikumin kouluttajan väkivaltainen kuolema kesken näytöksen. Eläinten kouluttajan kuoleman syyksi arvaillaan kommunikointikatkoa: Tilikum ei kuule kouluttajan hyväksyvää äänimerkkiä, ja turhautuu kohtalokkain seurauksin.

Blackfish ei ole kuitenkaan elokuva miekkavalaasta nimeltä Tilikum, vaan keskiössä on ihminen, joka yrittää puhua eläimen puolesta – niin hyvässä kuin pahassakin. Yhteisen kielen puuttuessa jäljelle jää vain arvailuja, näkökulmia ja mielipiteitä. *Blackfish*-elokuvassa kommunikaatioteema on läsnä valaiden keskinäisen sekä valaiden ja ihmisten välisen kommunikoinnin kautta. Samalla itse dokumenttielokuvan voidaan katsoa olevan kommunikaatioväline tekijän ja kokijan välillä. Dokumenttielokuvan keinoin kertominen on tunteen välittämistä, kokemusta ja kohtaamista. Kuinka välittää kokemus kankaalta katsojalle, kun tarinan päähenkilö ei itse voi kertoa tarinaansa?

Työryhmä 5

Subjekttiivisen luonnearvion yhteys sykevälivaihteluun lypsylehmillä

Lilli Frondelius¹, Jaakko Mononen^{1,2}, Taija Koponen², Kirsi Järvenranta¹

¹ Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus MTT, 31 A, 71750 Maaninka
etunimi.sukunimi(at)mtt.fi

² Itä-Suomen yliopisto, Biologian laitos, PL 1627, 70211 Kuopio,
jaakko.mononen(at)uef.fi, koponen.taija(at)hotmail.fi

Eläinten luonteen arvioiminen subjektiivisesti on yhä yleisemmin käytetty tutkimusmenetelmä. Subjekttiivisen luonnearvon pätevyyttä voidaan arvioida mm. vertaamalla luonnearvioiden tuloksia fysiologisiin muuttujiin. Vertasimme subjektiivisen kyselytutkimuksen luonnearvion tuloksia sykevälivaihteluun (HRV), joka kertoo autonomisen hermoston aktiivisuuden tasapainosta. Vähentynyt HRV viittaa sympaattisen hermoston aktiivisuuden kasvuun ja siten lisääntyneeseen stressiin. Lehmien hoitajille (n=4) laadittiin kysely, jossa pyydettiin arvioimaan omien kokemusten pohjalta kokeeseen osallistuneiden lehmien (n=18) luonteenpiirteitä. Arvioitavana oli ominaisuuksia liittyen lehmien fyysiseen aktiivisuuteen, sosiaalisuuteen sekä emotionaalisiin ominaisuuksiin. Lisäksi hoitajat arvioivat erityisiin hoitotilanteisiin liittyviä ominaisuuksia eli eläinten reaktiivisuutta. Arviointi tapahtui viisiportaisella asteikolla, ja kustakin ominaisuudesta laskettiin lehmäkohtainen keskiarvo. Kyselyaineistolle tehtiin pääkomponenttianalyysi, jossa alkuperäisistä muuttujista (44 kpl) muodostui viisi uutta luonnemuuttujaa (pääkomponenttia, PC): 1. ”pelokas ja hätääntyvä”, 2. ”epävarma ja riidanhaluinen”, 3. ”rohkea ja kilpaileva”, 4. ”rento ja väistävä” sekä 5. ”itsevarma ja seurallinen”. Pääkomponenttien kokonaisselitysaste oli 60,3 %. Lisäksi lehmiltä mitattiin sykettä (Polar Equine RS800CX Science laitteiston avulla) eläimen ollessa seisaalla kytkettynä parteen (perustaso) ja käsittelyn aikana (lehmää kosketeltiin kevyesti kehon eri osista yhteensä 6 minuuttia). HRV muuttujia analysoitiin aika-, taajuus- sekä epälineaarilla kenttäanalyysillä. Luonne- ja HRV-muuttujien välisiä yhteyksiä analysoitiin Pearsonin korrelaatiolla. PC3 korreloi (p<0,05) positiivisesti perustason HRV-arvoista SDNN:n (r=0,66), RMSSD:n (r=0,68), HF:n (r=0,51) ja LF:n (r=0,53) kanssa. Käsittelyn ajalta PC1 korreloi (p<0,05) positiivisesti sykkeen (r=0,58) kanssa ja PC4 negatiivisesti (p<0,05) RMSSD:n (r=-0,57) kanssa. Muita merkitseviä korrelaatioita ei löydetty. Kokeen tulosten mukaan niillä lehmillä, jotka arvioitiin rohkeammiksi ja kilpaileviksi, oli perustasoltaan korkeammat HRV-arvot.

Korkeat HRV-arvot on yhdistetty hyvään sopeutumiskykyyn ja stressinsietoon. Sen sijaan pelokkailla eläimillä oli korkeampi syke kuin muilla käsittelyn aikana ja väistäväksi kuvatuilla eläimillä matalampi RMSSD viitaten siihen, että pelokkaat ja väistävät yksilöt stressasivat enemmän käsittelytilanteessa. Kokeen tulokset vahvistavat käsitystä, että ihmisen subjektiivinen käsitys eläimen yksilöllisistä piirteistä voi olla käyttökelpoinen apuväline myös tieteellisessä tutkimuksessa.

* * *

Kommunikointi ja hyvä toimintatapa minkin lopetuksessa

Hannu T. Korhonen, Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Kotieläintutkimus
hannu.t.korhonen@mtt.fi

Eläinten oikea käsittely ja kommunikointi lopetuksen yhteydessä on tärkeää. Tajunta tarkoittaa eläimen kykyä tuntemuksiin, ympäristön asioiden ja objektien havainnoimiseen, kykyä vastata ympäristöstä ja omasta kehosta tulleisiin ärsykkeisiin ja tuntemuksiin, ja kykyä tahdonalaiseen liikkeeseen. Eläimen katsotaan oleva tajuton, kun se ei pysy luonnollisessa seisoma-asennossaan, ei ole hereillä eikä osoita positiivisia tai negatiivisia tunteita, kuten pelkoa tai hermostuneisuutta. Tuntemiskyvyllä tarkoitetaan tässä ohjeistossa eläimen kykyä tuntea aistimuksia, kuten kipua. Eläimen katsotaan olevan tuntemiskyvytön, kun se ei reagoi esimerkiksi äänen, hajun, valon tai fyysisen kosketuksen aiheuttamiin ärsykkeisiin. Kivun aistimus on läheisesti kytköksissä tajuntaan ja aivojen toimintaan. Tajuton eläin ei siis kykene aistimaan kipua. Mitä nopeammin eläin menettää tajuntansa ja tuntemiskykynsä, ja mitä vähemmän ärsytystä, kipua, ahdistusta ja tuskaa lopetusmenetelmä aiheuttaa ennen tajunnan menetystä, sitä parempana lopetusmenetelmää pidetään eläimen hyvinvoinnin kannalta. Eläimet viestivät ahdistuksesta, tuskasta ja kivusta käyttäytymisen avulla.

Eläinten taintumisen onnistumista on seurattava säännöllisesti kaikki tainnutukseen vaikuttavat tekijät huomioon ottaen. Tajuton minkki on menettänyt kykynsä hallita pään ja niskan liikkeitä. Minkin sydän lyö ja se hengittää, mutta se ei enää tunne kipua. Tajuttomuutta on vaikea arvioida silmämääräisesti, mutta tajuttomuuden tilaa voi seurata testaamalla esimerkiksi silmänräpytys- tai koukistusheijastetta. Silmänräpytysheijastetta voi testata esimerkiksi koskettamalla varovasti silmää, kun se on auki. Jos kosketus aiheuttaa luomen hetkellisen sulkeutumisen, eläin voi vielä aistia

kosketuksen ja saattaa vielä tuntea kipua. Koukistusheijastetta voi testata esimerkiksi nipistämällä minkkiä tassusta varpaiden välistä. Jos minkki reagoi nipistykseen liikauttamalla tai koukistamalla jalkaa, se voi vielä tuntea kipua. Minkillä merkkejä kivusta, stressistä tai pelosta ennen tajunnan menetystä voivat olla esimerkiksi huomattava levottomuus, piiloutumis- ja pakoyritykset, sekä ääntely. Silmien räpyttely, vettyminen ja hierominen ovat merkkejä silmien ärtymisestä. Taintuneella eläimellä saattaa esiintyä tahdosta riippumatonta satunnaista nykimistä, mutta jos eläin näyttää esimerkiksi liikkuvan paljon, pitkään tai kouristelevan, yskivän tai äännelevän hätääntyneesti saattaa kaasupitoisuus olla liian alhainen, tai lopetusolosuhteet eivät ole muilta osin optimaaliset.

* * *

Havaintoja ylämaankarjan ja ihmisen välisestä viestinnästä

Matti Mäkelä, Helsingin yliopisto
matti.makela@cs.helsinki.fi

Viestinnässä välitetään informaatiota ja tietoa siirtämällä sanomia lähettäjältä vastaanottajalle, luodaan merkityksiä ja rakennetaan yhteistä ymmärrystä toimijoiden välille. Ylämaankarjan nautaa tarkastellaan sekä viestien lähettäjänä että vastaanottajana, kun toisena osapuolena voi olla myös eläimelle tuttu ihminen. Sosiaalisina laumaeläiminä nautayhteisöä on lähestytty soveltaen osallistuvan havainnoinnin periaatteita. Vuosikymmenen ja tuhansien tuntien havaintomateriaalin ja lähikontaktien pohjalta tarkastellaan esimerkkitapauksin ylämaankarjan viestintäkäyttäytymistä ja siinä mahdollisesti ilmeneviä kognitiivisia ja emotionaalisia toimintoja sekä havaintokykyä. Perushypoteesina on, että nauta viestii ihmiselle kuten toiselle naudalle, jos ihminen on tuttu. Poikkeuksena ovat yksilöiden välisiin valtasuhteisiin ja seksuaaliseen käyttäytymiseen liittyvät viestit, joita ei kohdisteta laumahierarkiassa ylimpänä pysyvään ihmiseen.

Naudan viestii pään, sarvien, korvien, kaulan, jalkojen, hännän ja koko kehon asennoilla, joita voidaan tehostaa samojen osien liikkeillä ja hankaamalla sopiviin esineisiin. Viestiä välittyy katseesta ja silmien ilmeistä. Tavallinen on myös ihokontakti nuuskimalla, nuolemalla, leualla painamalla, turvalla, otsalla tai sarvella tönimällä tai puskemalla. Kontaktin voimakkuus, nopeus ja kesto vaihtelevat tilanteen mukaan. Käytössä on erilaisiin tarkoituksiin monenlaisia ääntelyitä hienoisesta puhahduksesta

kovaan kiljumiseen ja mylvintään. Hajuilla on merkitystä viestinnässä. Sanoman vastaanotto tapahtuu näköaistin, hajun, tuntoaistin tai kuulon avulla. Naudalle suunnatun viestin perillemeno ja oikeaa tulkintaa varten on tunnettava näiden aistien toiminta. Keskeistä on ihmisen tilanteeseen sopiva kehon kieli ja nautamaisen verkkaat liikkeet, oikea puheen äänenpaino sekä haistelun ja kontaktin salliminen.

Nautojen välinen keskinäinen viestintä sujuu ongelmitta. Naudalta ihmiselle ja ihmiseltä naudalle suunnatun viestin tulkinta ja merkitys voivat olla ongelmallisia. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija pääsee osaksi tutkittavaa joukkoa ja tarkastelemaan sen toimia aiheuttamatta häiriöitä eläinten luontaiseen käyttäytymiseen. Samalla tutkija joutuu itse myös tutkimuskohteeksi. Jokainen kontakti eläimen kanssa lisää peruuttamattomasti kummankin kokemuksia ja niistä oppimista, mutta ennalta suunnitellut kontrolloidut koeasetelmat ovat lähes mahdottomia. Havainnoissa ilmenee vahvoja viitteitä nautojen monipuolisesta kyvystä käsitellä tietoja ja kokea tunteita. Havaintojen perusteella on ilmeisesti mahdollista laatia yksityiskohtainen etogrammi erilaisista viestintätilanteista. Tuloksista on hyötyä nautojen käsittelyssä ja hyvinvoinnin arvioinnissa.

Työryhmä 6

Kauhukirjallisuuden tappajaeläimet. Robert Calderin *Dogs* (1976), James Herbertin *Rats* (1974) ja James Pattersonin & Michael Ledwidgen *Zoo* (2012).

Janna Kantola, FT, yleinen kirjallisuustiede, Helsingin yliopisto
janna.kantola@helsinki.fi

Eläinmotiivia , jossa eläimet nousevat ihmiskuntaa vastaan, hyödynnetään kauhu- ja jännityskirjallisuudessa yhä enemmän, mutta tutkimuksessa sitä tai sen käytön yleisyyttä ei ole työstetty eikä sanottavammin pantu merkille. Se miten kauhukirjallisuudessa käytetään tappajaeläinmotiivia ja miten se kytkeytyy ihmisen ja eläimen välisen suhteen peilaamiseen, luonnehtii yhtäältä sitä, millaisessa yhteiskunnallis-poliittisessa tilanteessa teokset on kirjoitettu ja toisaalta sitä, miten tietyt eläinten ja ihmisten väliset kulttuuriset asetelmat pysyvät samoina tai miten niitä haastetaan ihmiskeskeisen maailmankuvan murtumisen myötä.

Tarkastelen esityksessäni kolmen tunnetun kauhu- tai jännityskirjailijan teosta tarkoitukseni osoittaa tappajaeläinmotiivin toimiminen ihmisen ja eläimen

välisen suhteen peilaajana tietyissä historiallisissa ja yhteiskunnallisissa tilanteissa ja kauhukirjallisuuden lajin huomioiden. Englantilaisen James Herbertin romaani *Rats* (1974) ja yhdysvaltalaisen Robert Calderin romaani *Dogs* (1976) on kumpikin kirjoitettu 1970-luvulla, jolloin eläinten vastaiskuja kuvaava laji sai pitkälti alkunsa ja jolloin niin ikään elettiin katastrofien – ympäristökriisien ja ydinsotauhan – aikaa. James Pattersonin ja Michael Ledwidgen *Zoo* (2012) edustaa aivan uusinta kirjallisuutta eikä ole niin selkeästi kauhuromaani, mutta sopii Calderin ja Herbertin teosten yhteyteen pitkälle viedyn tappajaeläinmotiivin hyödyntämisen vuoksi.

Eläimet edustavat näissä teoksissa myös ratkaisua edellyttävää enigmaa ja ihmiskollektiivin uhkaa, ja tässä mielessä niitä käytetään teoksissa horjuttamaan ihmisen asemaa yliverlaisena lajina muihin nähden. Samanaikaisesti teokset käsittelevät ja arvostelevat ihmiskunnan eläimiin ja laajemmin luontoon ja ympäristöön vaikuttanutta toimintaa, jonka tasapainon notkahduksen seurauksena teosten eläimet nousevat ihmisiä vastaan. Esityksessäni tuon esille, miten teosten rakenteelliset ja kerronnalliset ratkaisut vaikuttavat lukijalle välittyvään kuvaan eläimestä ja miten ne kytkeytyvät jakamiimme kyseisten eläinten kulttuurisiin representaatioihin.

* * *

Jäniksen vuoksi, eli mitä jänis tekee Vataselle Arto Paasilinnan romaanissa

Jäniksen vuosi

Sari Salin, FT, kotimainen kirjallisuus, Helsingin yliopisto
ssalin@mappi.helsinki.fi

Arto Paasilinnan romaani *Jäniksen vuosi* (1975) on pikareski eli veijariromaani ja satiiri 1970-luvun Suomesta, mutta myös tarina eräästä ihmisen ja eläimen välisestä suhteesta. Romaanin päähenkilö, Kaarlo Vatanen, hylkää työnsä, avioliittonsa ja yhteiskunnan ja seikkailee ympäri Suomea jäniksen seurassa.

Jänis on toisaalta realistisesti kuvattu eläin, toisaalta Vatasen uskollinen, ymmärtäväinen ystävä. Jänis saa myös myyttisiä merkityksiä: se on triksteri, joka polveutuu Pohjois-Amerikan ja Afrikan alkuperäiskansojen kansanperinteessä esiintyvistä jäniksen hahmoisesta jumaluudesta. Tämä hahmo elää edelleen kulttuurissamme eläinsatujen, sarjakuvien ja piirroselokuvien anarkistisena veijarina, Jänis Vemmelsäärenä ja Väiski Vemmelsäärenä. Paasilinnan romaani kierrättää siis eläinsatujen

perinnettä. Jäniksen lisäksi romaanissa esiintyy myös karhu ja korppi, jotka ovat Vatasen ja jäniksen vastustajia ja vihollisia. Jänis on Vatasen vapauttaja, keskeinen tekijä hänen muuttumisessaan tavallisesta toimittajasta lähes yliluonnolliseksi henkilöksi, sankariksi ja rikolliseksi yhtä aikaa. Jänis ja mies uhmaavat ja karnevalisoivat yhdessä monia lakeja ja instituutioita, mutta myös totunnaisia sukupuolirooleja.

Esitelmässäni pohdin, miten jänis muuttaa Vatasen, ja miten Paasilinnan romaani käsittelee sukupuolten ristiriitoja ja kulttuurista sukupuolta. Vatanen hoivaa jänistä, ja samalla hänen arvonsa muuttuvat täysin. Miehestä tulee jäniksen hoivaaja, "emo", kuten romaanissa moneen kertaan tähdennetään. Jänis saa kaikki muutkin matkan varrella tavatut miehet, poliiseista taksikuskeihin, hylkäämään tavalliset puuhansa ja omaksumaan uudenlaista sosiaalisuutta ja hoivaamiseen liittyviä arvoja.

Animaalinen ihminen: Eläinkuvasto Lauri Viidan runoudessa

Erika Laamanen, Helsingin yliopisto
erika.laamanen@gmail.com

Esitelmässäni tarkastelen Lauri Viidan (1916—1965) runouden eläinkuvastoa ja sen suhdetta modernistiseen ihmiskuvaan. Viidan suhteellisen suppeassa runotuotannossa (neljä teosta) on noin kuusikymmentä erilaista eläinlajia. Kun tähän lisätään muu eläinsanasto (lauma, teurasliha, karja...), kuvaston kirjo kasvaa entisestään. Viidan runot ovat yhtä aikaa vahvasti perinteeseen nojaavia ja modernistisia, mikä näkyy erityisen hyvin hänen eläinkuvastossaan: eläinkielikuvat avautuvat niiden perinteisistä kirjallisuuden merkityksistä käsin, mutta niiden sisältö eläintutkimuksen näkökulmasta paljastaa ihmiskuvan, joka palautuu modernistisen maailmankatsomuksen perusteisiin, Darwiniin ja Freudiin. Eläimillä viitataan Viidan runoissa useimmiten ihmiseen tai johonkin ihmisen eläimelliseen piirteeseen. Viidalla ihmisen ja eläimen välillä on vain aste-ero: ihminen *on* eläin, jonka animaalisen ytimen ympärille sivistys ja kulttuuri ovat kerrostuneet. Eri eläinlajit toimivat myös peleinä modernille ihmiselle, jonka identiteetti luomakunnan herrana on särkynyt.

Keskityn esitelmässäni kahteen Viidan tuotannon yksityiskohtaan: Musti-koiraan ja peikkoon. Musti-koira ilmestyy harvoin Viidan runoihin, mutta esiintymiskerrat ovat painokkaita. Musti-koiran tekee erityiseksi se, että sillä on nimi ja

että se esiintyy aina pienen lapsen seuralaisena. Viidan runojen muodostamassa ihmiskuvassa ihminen koostuu eri kerroksista, jossa Musti-koira edustaa kerrostuman alinta tasoa – eläintä jolla ei ole kieltä. Ylimmällä tasolla, Musti-koiran vastakohtana, on moderni, sivistynyt ihminen, jonka kieli on hyvin kehittyntä. Peikko on puolestaan eläimen ja ihmisen välimuoto, ja Viidan tuotannossa se edustaa myös pakanallisuutta. *Kukunor* (1949) on saturunoelma peikoista, Kukunorista ja Kalaharista, jotka runoelman edetessä alkavat muistuttaa yhä enemmän ihmistä. Kehitys huipentuu, kun toinen peikoista, Kalahari, syö lihaa, mikä lopulta tekee hänestä ihmisen – tai hirviön kuten Kukunor ihmisiä kutsuu. Muuttuessaan peikoilla ilmenee myös epämiellyttävä sivuore: heidän mielenterveytensä alkaa horjua.

Eläinkuvasto ja modernismi on kiinnostava tutkimuskohde, sillä kuten Carrie Rohman esittää teoksessaan *Stalking the subject: Modernism and the animal* (2009), modernismissa ihmisen ja eläimen dikotomia oli keskeinen solmukohta. Näin näyttäisi olevan myös Viidan tuotannossa.

Työryhmä 7

Eläinten käyttäytymistarpeiden mittaamiseen käytetyistä menetelmistä

Tarja Koistinen, Biologian laitos, Itä-Suomen yliopisto
tarja.koistinen@uef.fi

Eläinten käyttäytymistarpeiden mittaaminen alkoi kun keksittiin eläinten itsensä antaa valita mitä ne haluavat; annettiin vaihtoehtoja ja katsottiin minkä eläin käyttää. Valintakoe oli syntynyt.

Sitten lainattiin kansantaloustieteestä mittareita, joissa eläin asetettiin maksamaan haluamastaan tekemällään työllä. Käyttäytymisekonomiassa tarvekuvaaja (demand function) mittaa miten kulutus muuttuu kun hintaa muutetaan (price elasticity of demand). Mitä enemmän kulutus vähenee hinnan lisääntyessä, sitä joustavampi käyttäytymistarve on. Etologiassa tarvekuvaaja risteytettiin nopeasti valintakokeen kanssa, jolloin syntyi kaksoistarvekuvaaja (double demand function), joka mittaa kahta tarvekuvaajaa samanaikaisesti. Lopputuloksena syntyy kuvaajien leikkauspiste (cross point), jonka ajatellaan osoittavan käyttäytymisten (tai hyödykkeiden) keskinäisen suhteen: kumpi on arvokkaampi ja/tai korvaavatko ne toisensa. Kuluttajan ylijäämä (consumer surplus) sen sijaan kuvaa kokonaistyömäärää minkä eläin on valmis

panostamaan saadakseen jonkin tietyn määrän käyttäytymistä (tai hyödykettä). Tämän mittarin erikoistapaus on kysyntähinta (reservation price), tai maksimityömäärä (maximum price) kuten etologit ovat sen nimenneet. Maksimityömäärä osoittaa maksimipanostuksen, jonka eläin on valmis tekemään saadakseen ensimmäisen yksikön kyseistä käyttäytymistä (tai hyödykettä). Ensimmäisen yksikön erityisarvo mittarina perustuu siihen tosiasiaan, että siihen ei vaikuta tyydyttyneisyys/kylläisyys (satiation). Esimerkiksi ensimmäinen sosiaalinen kontakti on todennäköisesti yksin elävälle sosiaaliselle eläimelle arvokkaampi kuin seitsemäs kontakti peräjälkeen.

Jokaisessa käyttäytymistarpeen mittarissa on sille tunnusomaisia heikkouksia. Käyttäytymistarpeen luonteesta saadaan luotettavin käsitys, kun mitataan samaa asiaa useamman mittarin avulla. Esimerkiksi siniketuilta kysyttiin haluaisivatko ne oleilla mieluummin maapohjalla kuin verkkopohjalla. Valintakokeessa ketut kertoivat viihtyvänsä paremmin verkkopohjalla, mutta tarvekuvaajista nähtiin että ketut olivat halukkaita tekemään työtä päästäkseen maapohjalle. Maksimityömäärät osoittivat että maapohjalle pääseminen ei kuitenkaan ole arvokkaampaa kuin eräiden muiden häkkiympäristön virikkeiden käyttäminen.

* * *

Lihatuottajien käsitykset naudan kivusta

Ingela Wikman¹, Ann-Helena Hokkanen¹, Matti Pastell^{1,2}, Tiina Kauppinen¹, Anna Valros¹, Laura Hänninen¹

¹ Eläinten hyvinvoinnin tutkimuskeskus, Helsingin Yliopisto

² Maataloustieteen laitos, Helsingin yliopisto

ingela.wikman@helsinki.fi

Tuotantoeläinten kipu on yksi merkittävä eläinten hyvinvointia heikentävä tekijä. Tuottajat ovat avainasemassa kipulääkityksen antajina ja eläinten kivun huomaajina ja sen hoitajina. Selvitimme suomalaisten naudanlihantuottajien käsityksiä naudan kivusta. Lähetimme kyselylomakkeen 1000 naudanlihantuottajalle ja selvitimme heidän käsityksiään erilaisten nautojen kipu- ja sairaustilojen sekä nupoutuskäytänteiden kivulaisuudesta. Tuottajien asenteita nupotukseen arvioitiin viisiportaisella asteikolla ja käsityksiä naudan kipukokemuksista 11-portaisella asteikolla. Faktorianalyysillä selvitimme nupotustapa- ja kipukysymysten latautumisia aiemmin suomalaisilla

maidontuottajilla löytämiimme neljään faktoriin, joita olivat ”I Ottaa nupoutuskivun vakavasti”, ”II Naudan sairaudet aiheuttavat kipua”, ”III On valmis lääkitsemään itse naudan kipua” ja ”IV Sarviin positiivisesti myönteisesti suhtautuva”. Mann-Whitney -testillä tutkittiin faktorilatautumien eroavaisuuksia sukupuolten välillä (miesvastaajia oli 293, ja naisvastaajia 135) ja Kruskal Wallis testillä selvitettiin latautumien eroavaisuuksia erimittaisten naudanlihantuotannon työurien pituuksien (max. 5 vuotta, n=152; 6-10 vuotta, n=108; 11-20 vuotta, n=88; >20 vuotta; n=77) ja eri-ikäisten vastanneiden välillä (≥ 55 vuotta, n=99, 40-54 vuotta, n=214 ja ≤ 39 vuotta, n=111). Mann-Whitney U-testiä käytettiin tarvittaessa parittaisiin testeihin Bonnferronikorjauksella.

Naudanlihantuottajien vastaukset latautuivat kaikille neljälle faktorille. Naisilla oli korkeammat lataukset faktoreille I, II ja III ($p < 0.05$ kaikille). Yli 55-vuotiailla tuottajilla oli korkeammat lataukset faktoreille II ja IV kuin 39 vuotiailla tai sitä nuoremmilla tuottajilla. Yli 20-vuotta työskennelleillä naudanlihan tuottajilla oli korkeammat lataukset faktoreilla IV kuin viisi vuotta tai 11-20 vuotta työskennelleillä ($p < 0.05$ molemmille).

Iäkkämillä ja/tai kokeneemilla tuottajilla on myönteisemmät asenteet nautojen pitämistä sarvellisina. Naispuoleiset tuottajat arvioivat naudan kivun voimakkaammaksi kuin miespuoleiset tuottajat ja naiset ovat miehiä halukkaampia hoitamaan naudan kipua itse. Löydökset ovat samansuuntaisia kuin olemme aiemmin havainneet suomalaisilla maidontuottajilla tehdyssä kyselytutkimuksessa.

* * *

Hyvinvoinnin tuotteistaminen ja simulaatio

Sami Torssonen, valtio-oppi, Turun yliopisto
sjtors@utu.fi

Tuotantoeläinten hyvinvoinnin tuotteistaminen on noussut viime vuosina keskeiseksi kysymykseksi valtiollisten, yksityisten, kolmannen sektorin ja akateemisten toimijoiden keskuudessa. Hyvinvoinnin tuottaminen myyntiin nähdään yhtäältä tuottavana kaupallisena toimintana, toisaalta markkinaehtoisena hallintana ja eläinsuojelulainsäädännön jatkeena. Kuluttajat ja tuottajat eivät kuitenkaan aina tiedä riittävästi siitä, mitä hyvinvointi intensiivisen eläintuotannon olosuhteissa merkitsee ja kuinka sitä voidaan tuottaa ja kuluttaa. Käsittelen esityksessäni kahta EU-rahoitteista

digitaalista oppimateriaalikonaisuutta, jotka pyrkivät mahdollistamaan hyvinvoinnin tuotteistamisen. Näistä Farmland-peli opettaa alakouluikäiset lapset tunnistamaan, haluamaan, ja kuluttamaan tuotantoeläinten hyvinvointia, kun taas Quality Handling -ohjelmisto kouluttaa eläintuottajat tuottamaan sitä. Lähestyn oppimateriaaleja pelitutkimuksen välinein *simulaatioina*. Kiinnitän huomioni erityisesti siihen, millä tavoin edellä mainittujen simulaatioiden rakentamat mallit eläintuotannosta eroavat toisistaan. Esitän, että mallien erot johtuvat ennen kaikkea niiden sijoittumisesta talouden arvokierron eri kohtiin. Tuotteistettu hyvinvointi ei siis tee tuotantoketjusta läpinäkyvää. Se korkeintaan päivittää ja uudistaa eläintuottajien ja -kuluttajien vieraantuneisuussuhteet uudelle aikakaudelle.

Työryhmä 8

***Hän* vai *se*? Pronominien käyttö eläimistä**

Lea Laitinen, Helsingin yliopisto

lea.laitinen@helsinki.fi

Useat tutkijat ovat viime aikoina ottaneet eläimistä puhuessaan käyttöön persoonapronomineja, suomessa *hän*- ja *he*-pronominit, englannissa yksikkömuodot *he* ja *she* (ks. esim. Smuts 2001; 2013). Suomen kielessä on kyse sellaisen systeemin elvytyksestä, joka karsittiin 1800-luvun lopulla kirjakielen ulkopuolelle. Eläin ja ihminen alettiin silloin luokitella kielellisesti eri kategorioiksi, niin että *hän* tarkoitti aina ihmistä, *se* taas eläintä. 1900-luvulla systeemi vakiintui, niin että se vaikuttaa nyt kaikkien suomenkielisten ajatteluun osana kirjakielistä, standardisoitua intuitiota. Puheessa eläimeen viittaava *hän* on monilla silti säilynyt.

1800-luvulla puhutussa suomen kansankielessä, joka edusti kielen luonnollisia normeja, systeemi olikin toinen. Eläimestä käytettiin sekä pronominia *hän* että *se*, mutta niillä oli eri merkitykset. Jos eläimestä puhuttiin kommunikaation intersubjektiivisena osapuolena (”subjektina”), käytössä oli pronomini *hän*, jos taas pelkästään ulkoisen havainnon kohteena (”objektina”), käytettiin *se*-pronominia. Systeemi koski varsinkin koti- ja metsäneläimiä, joiden kanssa oltiin eniten vuorovaikutuksessa. Samoin ehdoin käytettiin molempia pronomineja myös ihmisistä.

Samaan aikaan suomen kirjakieltä uudistettiin määrätietoisesti moderniksi, teknologistuvan yhteiskunnan kaikilla alueilla toimivaksi kieleksi, jotta se voitaisiin

vuoden 1863 kieliasetuksen mukaisesti nostaa vuonna 1883 kansalliskieleksi ruotsin rinnalle. Tämä selittää osin myös eläinten siirtymistä *se-* ja *ne-*pronomiinien piiriin, ikään kuin saman puheyhteisön jäsenistä tuotanto- ja vahinkoeläinten asemaan. Lisäksi muutosta ohjasi pelko ruotsin kielen vaikutuksesta suomeen.

Kun Topeliuksen kansakoulujen luku- ja oppikirjaksi kirjoittama *Boken om vårt land* suomennettiin 1876 *Maamme kirjaksi*, siinä viitattiin eläimiin pronomineilla *hän* ja *he*. Jo 1878, kahden vuoden kuluttua, ilmestyi korjattu painos, jossa niiden paikalle oli vaihdettu *se* tai *ne*. 1940-luvulle mennessä vähintään 2,5 miljoonaa koululaista oppi systeemin *Maamme kirjasta*. Se opittiin yleensäkin tekstien kautta: suomen kieliopista tähän ei löydy eksplisiittistä normia.

Esityksessäni tarkastelen eläinviitteisten *hän-* ja *he-*pronomiinien käyttöä eri aikoina ja konteksteissa, myös suhteessa muihin kieliin. Kiinnostavaa on mm. monikollisen *he-*pronominin käyttö laumasta, jonka jäseniä käsitellään kommunikoivina yksilöinä. Lisäksi pohdin tämän merkityssysteemin suhdetta kansankielisen puheyhteisön ja kansallisen kieliyhteisön käsitteisiin.

* * *

Lehmä luonnon ja kulttuurin rajalla. Karjanhoidon eläin- ja ympäristösuhteita 1800–1900-luvun vaihteen Suomessa

Taija Kaarlenkaski, perinteentutkimus, Itä-Suomen yliopisto
taija.kaarlenkaski@uef.fi

Tarkastelen esityksessäni karjanhoidossa muodostuneita eläin- ja ympäristösuhteita 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa. Tuolloin lehmät laidunsivat vapaina metsissä paimenen kanssa. Perinneaineistojen mukaan kotieläimet saattoivat joutua metsänpeittoon siinä kuin ihmisetkin, eli metsä oli myös niille vaarallinen ympäristö. Tämä kertoo siitä, että kotieläimiä pidettiin osana yhteisöä ja kulttuuria ennemminkin kuin osana luontoa. Lisäksi metsälaitumilla lehmiä uhkasivat petoeläimet, lähinnä sudet ja karhut. Esityksessäni pohdin, miten nautoihin suhtauduttiin, ja mikä oli niiden asema maatalousyhteiskunnan monilajisessa yhteisössä. Millaista ympäristösuhdetta lehmien metsälaidunnus rakensi? Tähän liittyvät myös sukupuolittuneen työnjaon kysymykset, sillä perinteisessä maataloudessa karjanhoito oli rajautunut naisten työkentäksi. Metsät taas olivat tyypillisesti miesten työaluetta, joten laiduntaessaan lehmät ylittivät myös

tämän sukupuolittuneen rajan.

Keskeisimpinä aineistoina käytän *Suomen Kansan Vanhat Runot* sekä *Suomen kansan muinaisia taikoja IV. Karjataikoja* -teossarjoissa julkaistuja karjanhoitoon liittyviä loitsuja ja taikoja. Lisäksi hyödynnän tutkittavalla aikakaudella SKS:n Kansanrunousarkistoon tallennettuja kansatieteellisiä kuvauksia karjanhoidosta sekä sanomalehtitekstejä ja karjanhoito-oppaita. Aineistot ovat haasteellisia, koska niitä ei ole alun perin tuotettu kuvaamaan ihmisten ja eläinten suhteita, vaan muita tarkoituksia varten. Metodina käytän ”eläimen lukemista” aineistoista, mitä voi verrata vastakarvaan lukemiseen. Tavoitteena on lukea tekstejä ”toisin” ja löytää niistä nautoihin liittyviä merkityksiä, jotka eivät kenties ole pinnallisesti katsoen nähtävissä. Aineistot osoittavat, että nautoihin liittyi ristiriitaisia merkityksiä jo 100–150 vuotta sitten. Toisaalta lehtiin suhtauduttiin yksilöinä: niillä oli erisnimet ja esimerkiksi joissakin loitsuissa lehtiä puhutellaan suoraan, ikään kuin ne ymmärtäisivät niille kohdistetut sanat. Taika-aineistoista on luettavissa myös naisten ja lehmien läheinen suhde. Ilmeisesti lehmien ajateltiin kiintyvän hoitajaansa, ja ostettu lehmä pyrittiin kiinnittämään uuden kotitalonsa emäntään tai muuhun karjanhoitajaan, samoin kellokas, jotta lehmät palaisivat sen johdolla laitumelta navettaan. Toisaalta taas lehtiä voitiin kuvata ”järjettöminä luontokappaleina”, ja korostaa taloudellisen hyödyn merkitystä eläinten hoidossa.

* * *

Lajienvälisen kääntämisen eri merkitykset

Ella Vihelmaa, käännytutkimus, Helsingin yliopisto
ella.vihelmaa@gmail.com

Lajienvälinen vuorovaikutus käsittää niin monia ulottuvuuksia, että viestintäprosesseista puhuttaessa sekaannusten vaara on ilmeinen. Usein monitulkintaisuutta pyritään vähentämään sillä, että viestinnän, tulkitsemisen tai kääntämisen merkitystä kavennetaan ottamalla kriteeriksi kielellisyys tai jokin muu ihmisten keskinäisen viestinnän erityispiirteisiin liittyvä tekijä. Tällöin toislaajisten eläinten merkkien tulkitseminen jää kuitenkin stereotyyppisten viestintätilanteiden varjoon. Vaihtoehtoinen tapa vastata käsitteelliseen epämääräisyyteen on tunnistaa lajirajat ylittäviä merkityskerrostumia sellaisissa käsitteissä kuin viestintä, tulkitseminen tai kääntäminen. Oma ehdotukseni pyrkii jäsentämään erityisesti kääntämisen käsitteen eri merkityksiä. Ehdotukseni mukaan

merkitykset jaettaisiin alkajaisiksi kahteen ryhmään.

Impersoonallisessa kääntämisessä olisi kyse merkkien muodon restituoinnista, viestien siirtämisestä uusiin viestintäkanaviin ja merkitysten välittämisestä toisiin merkkijärjestelmiin. Interpersoonallisessa kääntämisessä taas tulkittaisiin jonkun toisen mielentilaa, intressejä ja maailmankuvaa. Impersoonallinen kääntäminen jakautuisi edelleen interformaaliseen, intermediaaliseen ja intersysteemiseen kääntämiseen. Interpersoonallisessa kääntämisessä taas voitaisiin erottaa intersubjektiiivinen, interaktantiaalinen ja intermondiaalinen (maailmojen välinen) puoli.

Kokonaisjäsenyykselle voi hakea tukea Charles S. Peircen fenomenologisista kategorioista, Roman Jakobsonin viestintämallista tai Thomas Sebeokin zoosemiotikasta. Lajienvälisissä vuorovaikutustilanteissa kääntämisen eri ulottuvuudet täydentävät toisiaan, mutta jotta vuorovaikutusta voitaisiin tietoisesti reflektoida, kuuden merkityksen erottaminen toisistaan voi olla perusteltua. Ehdottamaani käsitteistöä voidaan soveltaa yhtä lailla ihmisten väliseen kielelliseen tai ei-kielelliseen viestintään, ihmisten ja toislajisten eläinten vuorovaikutukseen tai toislajisten eläinten keskinäiseen semiosikseen. Kehittämäni käsitteistön kautta voitaisiinkin purkaa esimerkiksi käännettävyyden ihmiskeskeisiä paradigmoja.